

Lägesbild

Släktbaserade kriminella nätverk

2022-04-06

1	Inledning	3
1.1	Uppdrag	3
1.2	Arbetsätt och metod	3
2	Definitioner och begrepp	3
2.1	Släktbaserade kriminella nätverk	4
2.2	Klaner	4
2.3	Hedersrelaterat våld och förtryck	5
2.4	Parallella samhällsstrukturer	6
3	Lägesbild	7
3.1	Brottslighet	7
3.2	Omfattning och utbredning	8
3.3	Vålds- och skrämselkapital som påverkar	8
3.4	Hedersrelaterat våld och förtryck	10
3.5	Medling och sedvanerätt	11
3.6	Farhågor inför framtiden	11
4	Fokusområden för fortsatt arbete	13
4.1	Insatser för stadens invånare i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan	14
4.2	Insatser för stadens personal i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan och främja demokratiska normer och värderingar	16
4.3	Insatser riktade mot släktbaserade kriminella nätverk med syfte att försvaga brottsutövning och förmågan att påverka	17
5	Referenser	20

1 Inledning

1.1 Uppdrag

Stadsledningskontoret redovisar i denna bilaga till delårsrapporten, kommunstyrelsens uppdrag till stadsledningskontoret KS 2021-05-05 §, dnr 363 0795/21, att i samverkan med socialförvaltning Centrum och rättsvårdande myndigheter, skapa en lägesbild av släktbaserade kriminella nätverk och förtryckande klanstrukturer i Göteborg samt att utreda kopplingen mellan hedersförtryck och klanstrukturer.

Lägesbilden har koppling till flera uppdrag och styrande dokument inom trygghetsområdet som ännu inte är beslutade eller är under revidering. Dessa uppdrag utgör tillsammans en helhet som staden arbetar utifrån för att öka tryggheten och minska brottsligheten.

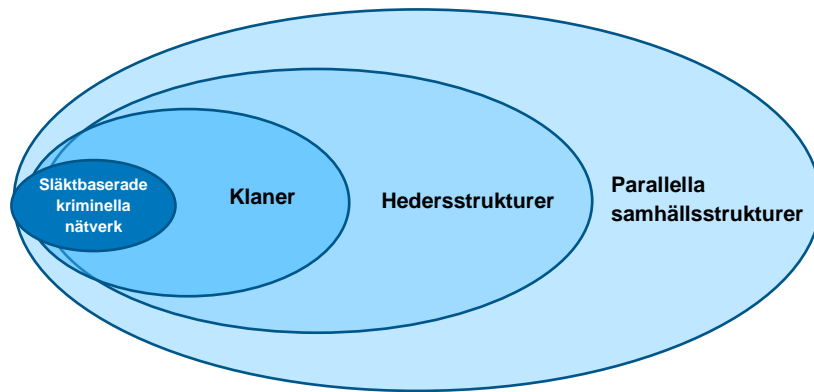
1.2 Arbetssätt och metod

Sammanställningen av lägesbilden har i enlighet med uppdraget genomförts i samverkan med socialförvaltning Centrum samt Polismyndigheten. Till utredningen har knutits en arbetsgrupp bestående funktioner som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck inom socialförvaltningarnas resursteam samt inom Regionalt stödcentrum heder. Arbetsgruppen har fungerat som avstämnings- och referensgrupp genom utredningsarbetet.

Underlaget till lägesbilden har framförallt inhämtats från intervjuer och fördjupade dialoger med medarbetare i ett flertal av stadens förvaltningar och bolag. Intervjuerna har genomförts både enskilt och i grupp. Intervjuer har också genomförts med ett flertal funktioner inom Polismyndigheten samt med Devin Rexvid, lektor vid Stockholms universitet. Vidare har även dialog genomförts med Södertälje kommun.

2 Definitioner och begrepp

Det finns några begrepp som återkommer för att beskriva problematik kopplat till släktbaserade kriminella nätverk. Begreppen återkommer också i Göteborgs Stads styrdokument och även om det sällan finns vedertagna definitioner kan det vara på sin plats att beskriva begreppens betydelse och relevans. Viss varsamhet bör beaktas eftersom områdena inte har forskats om i någon större omfattning. Nedan görs ett försök att visualisera hur begreppen förhåller sig till varandra, baserat på den information som framkommit i intervjuer och litteraturstudier i arbetet med denna lägesbild. Modellen kan utgöra ett underlag för fortsatta diskussioner kring gränsdragningar mellan begreppen samt hur begreppen kan användas i en kommunal kontext.

2.1 Släktbaserade kriminella nätverk

Begreppet släktbaserade kriminella nätverk används för nätverk som huvudsakligen består av individer med familje- eller släktband. Nätverken kan samarbeta med och rekrytera personer som inte ingår i släkten men de kriminella aktiviteterna styrs av personer med släktband. Polisområde Storgöteborg utgår från följande definition:

”Släktbaserade kriminella nätverk är en konstellation av brottsaktiva individer inom en familj, släkt eller klan. Ett stort antal personer inom samma familj måste begå brott tillsammans för att ett nätverk ska betraktas som släktbaserat. Minst två generationer bör ingå i nätverket för att det ska betraktas som ett släktbaserat kriminellt nätverk.”¹

I arbetet med denna lägesbild har samma definition använts.

2.2 Klaner

Flertalet av de släktbaserade kriminella nätverken som behandlas i denna lägesbild har en tillhörighet till den typen av släktstrukturer som kan benämnas klaner. Det är dock viktigt att poängtera att det finns en stor population i Göteborg som har tillhörighet till en klan men som inte på något sätt har koppling till släktbaserade kriminella nätverk.

I den svenska samhällsdebatten började begreppet klan att användas framför allt i samband med Mats Löfvings uttalande i Sveriges Radios hösten 2020². Mats Löfving var vid tiden biträdande rikspolischef uttalade att det fanns minst 40 kriminella klaner i Sverige. Begreppet klan har sedan kommit att förknippas med släktbaserade kriminella nätverk. I de intervjuer som genomförts inom ramen för denna lägesbild blir det tydligt att begreppet behöver användas med viss försiktighet. Flera intervjupersoner påtalar det problematiska med att begreppet klan blivit förknippat med kriminalitet.

Professor Mark Weiner beskriver klanstrukturer som en ”socio-legal organisering av medlemmar som anses bindas samman av ett brett historiskt förankrat släktskap”³. I klansamhällen utgör familjegrunder de grundläggande, konstitutiva enheterna i

¹ Polismyndigheten (2022)

² Ekots lördagsintervju, Sveriges Radio, 5 september 2020.

³ Weiner (2015)

samhället, politiken och rättssystemet. Strukturerna syftar till att skydda kollektivets intressen och ge medlemmarna trygghet och säkerhet. Weiner menar att det är viktigt för moderna, liberala stater att förstå klanstrukturen. Inte minst för att underlätta integrationen av immigranter från länder där sådana strukturer förekommer.⁴ Per Brinkemo, som studerat somaliska klaner i svensk kontext, beskriver hur klanstrukturerna står i kontrast till den moderna staten och hur vårt välfärdssamhälle är uppbyggt.⁵ I litteraturen om klanstrukturer beskrivs hur de på flera sätt utmanar och krockar med svenska samhällssystem. Ett tydligt sådant exempel som ofta nämns är den alternativa rättsskipningen där konflikter, även brottsliga handlingar, hanteras genom medling och sedvanerätt utan att blanda in samhällets ordinarie rättssystem.

Informationen om klaner ur ett Göteborgsperspektiv är knapphändig. I en tidigare rapport från stadsledningskontoret beskrivs att det finns strukturella skillnader mellan olika klaner i Göteborg.⁶ Vissa klaner har i huvudsak individer med låg utbildning och hög arbetslöshet medan andra klaner har en hög andel högutbildade personer. Båda typer av klanstrukturer har tydliga hedersnormer. Bland de lågutbildade klanerna är bestraffningarna hårdare, våldet är grövre och det finns i större utsträckning en sammanblandning med kriminella. I intervjuer som genomförts med Göteborgs Stads medarbetare inför denna lägesrapport har den bilden bekräftats. Sammantaget finns dock alltför lite tillgänglig information för att kunna dra några slutsatser om klaner i Göteborg.

2.3 Hedersrelaterat våld och förtryck

Göteborgs Stad har flera styrdokument och utredningar som beskriver hedersstrukturens mekanismer och strukturer.⁷ I denna lägesbild beskrivs därför endast hedersstrukturen i förhållande till släktbaserade kriminella nätverk och klaner.

Som framgår av lägesbilden i kap. 3 finns en stark hedersnorm inom flera av de stora släktbaserade kriminella nätverken i Göteborg. Det råder ingen tvekan om att flera av släktnätverken har strukturer som kan benämnas som klanstrukturer. Det innebär dock inte att alla som lever i hedersstrukturer tillhör en klan. En samlad bedömning av vad som framkommit i underlaget till denna lägesbild samt i litteraturstudier är att det finns många familjer och släkter som lever med hedersnormer men som inte ingår i klanbaserade strukturer.

Dock anser flera experter på området, såväl de sakkunniga som finns i Göteborg Stad som forskare inom området⁸, att det är viktigt för våra kommunala verksamheter att känna till hedersstrukturen i mötet med de släktbaserade kriminella nätverken. Det gäller särskilt vid bedömning av en hotbild, till exempel hotbilden kring en klient inom socialtjänsten, där det är viktigt att ha tillgång till hela bilden. Något som är signifikativt för hedersstrukturer är nämligen att kollektivet agerar och att det finns andra personer inblandade i konflikter utöver den som eventuellt är gärningsperson och den som är brottsoffer.

⁴ Weiner (2018)

⁵ Brinkemo (2020)

⁶ Stadsledningskontoret (2020)

⁷ Se tex. *Göteborgs Stads plan mot hedersrelaterat våld och förtryck* samt Stadsledningskontoret (2020)

⁸ Intervju med Devin Rexvid samt Weiner (2015 och 2018).

2.4 Parallella samhällsstrukturer

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av begreppet parallella samhällsstrukturer men det är vanligt att begreppet används för att beskriva minoritetsgruppers (framför allt etniska minoritetsgruppers) relation till majoritetssamhällets normer, regler och institutioner. I den allmänna samhällsdebatten har begreppet dock kommit att förknippas med kriminella nätverk i socialt utsatta områden.

I svensk kontext är det Brottsförebyggande rådet, Brå, som har gjort den mest systematiska genomgången av begreppet.⁹ Brå tar fasta på att det finns grupperingar som har alternativa lösningar till våra ordinarie samhällsfunktioner. Hur grupperna förhåller sig till de ordinarie samhällsfunktionerna delas in i en skala från att (1) en samhällsfunktion inte används (2) att en alternativ samhällsfunktion används och (3) att samhällsfunktionen motverkas.

Som exempel innebär de olika stegen för samhällsfunktionen *rättsskipning* att den parallella strukturen (1) inte använder det ordinarie rättssystemet genom att till exempel inte anmäla brott, (2) har en egen rättsskipning/medling inom gruppen och (3) aktivt motarbetar ordinarie rättssystem genom att till exempel hota vittnen till tystnad. Det är oftast just rättsskipningen som nämns i samband med parallella samhällsstrukturer men det kan också handla om andra samhällsfunktioner såsom banktjänster, bostadsförmedling, arbetsförmedling, skydd och säkerhet. Parallella samhällsstrukturer kan alltså även innebära andra typer av fenomen, som inte är kopplat till kriminalitet, men som ändå kan vara problematiska. Att inte använda sig av de ordinarie samhällsfunktionerna kan till exempel innebära att individer inte får tillgång till sina lagstadgade rättigheter, till exempel brottsofferstöd, samt att gärningspersoner inte får straff inom det ordinarie rättssystemet.

Även om parallellsamhällen i teorin inte behöver vara kopplat till kriminalitet så nämns begreppet ofta i anslutning till beskrivningar av släktbaserade kriminella nätverk. Detta bekräftas också i ett regeringsuppdrag till Brå där de uppdras att ”öka kunskapen om hur parallella samhällsstrukturer – inklusive kriminella och släktbaserade nätverk, såsom klanstrukturer – och den brottslighet och otrygghet som är förknippad med sådana strukturer, kan identifieras på lokal nivå”¹⁰. Vidare beskrivs parallella samhällsstrukturer som ”sociala strukturer som bidrar till brottslighet och otrygghet och som begränsar individers rättstrygghet och deras möjligheter att utöva fri och rättigheter, samt inverkar negativt på rättsväsendets och övriga samhällsaktörers förmåga att verka”¹¹. Brå ska redovisa uppdraget till regeringen i juni 2022.

⁹ Brottsförebyggande rådet, Brå (2018)

¹⁰ Justitiedepartementet 2020

¹¹ Justitiedepartementet 2020

3 Lägesbild

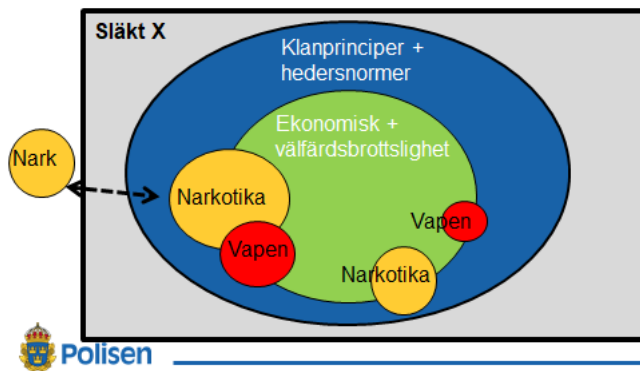
Lägesbilden har sammanställts utifrån skriftligt underlag samt information i intervjuer och fördjupade dialoger med enskilda medarbetare, fokusgrupper och arbetsgrupper.

3.1 Brottslighet

Information om nätverkens brottslighet är främst inhämtad från Polismyndigheten och baseras på anmälningar och annan polisiär information. Förutom muntlig information har Polisregion Väst bidragit med en skriftlig sammanställning av polisregionens lägesbild som fokuserar på släktbaserade kriminella nätverk med ursprung i Mellanöstern.¹² I intervjuer med stadens medarbetare bekräftas Polisens lägesbild av släktnätverkens brottsliga aktivitet.

De flesta av de släktbaserade kriminella nätverken i Göteborg är multikriminella. Brottsligheten kan illustreras genom nedanstående bild som är hämtad från Polisens skriftliga lägesbild som nämnts ovan. Bilden visualiserar kluster av brottsaktiva individer där olika brottstyper överlappar varandra. Bilden är ej skalenlig men visualiserar hur olika typer av brott kan förekomma inom en släkt. Det bör poängteras att alla släkter ser olika ut och att bilden även innehåller individer som förvisso ingår i samma släkt, men som inte har något med kriminella aktiviteter att göra. Inom släkterna förekommer också individer som står utanför hedersnormer och klanprinciper.

Översikt struktur brottslighet

Vapen- och narkotikabrott (röda och gula) begås i regel av mindre kluster av framför allt yngre och medelålders män. Brotten kan bestå såväl av smuggling som försäljning av vapen- och narkotika.

Den gröna cirkeln illustrerar personer som är mer eller mindre aktiva inom välfärdsbrottslighet och annan ekonomisk brottslighet. Här ingår även penningtvätt och olika typer av bedrägerier. Den ekonomiska brottsligheten är ofta kopplad till företag som drivs av individer ur släkten. Inom dessa brottstyper förekommer både kvinnor och män.

¹² Polismyndigheten (2022)

Välfärdsbrott innebär brott som begås mot välfärdssystemen och andra skattefinansierade eller skattesubventionerade system, såsom till exempel bidragsbrott och bedrägerier.

Den blå cirkeln representerar stora delar av släkterna. Här återfinns brott som helt eller delvis motiveras av hedersrelaterade normer såsom våldsbrott, olaga hot och äktenskapstvång. Denna typ av brottslighet utövas i regel internt inom slakten och många individer kan vara både offer och förövare inom ramen för denna typ av brottslighet.

Enligt Polisen är olika släkter aktiva inom skilda brottstyper. Vissa familjer och släkter är mycket utåtagerande mot polisen medan andra inte är det alls.

3.2 Omfattning och utbredning

Enligt Polisens kartläggningar finns i Göteborg ett flertal större släkter med ursprung från Turkiet/Libanon. Släkterna består av ett antal hundra individer där majoriteten av medlemmarna bor koncentrerat i särskilt utsatta områden i den delen av nordöstra Göteborg som tidigare var stadsdelen Angered. Cirka ett femtiotal av dessa släktmedlemmar förekommer i öppna polisiära system, det vill säga att de har blivit misstänkta, anmäls eller dömts för någon typ av brott (trafikbrott ej inräknat). Inom släkterna finns också flertalet personer som inte förefaller vara brottsligt aktiva.

Ett antal individer och enstaka familjer ur släkterna som anmäls eller dömts för brott bor även i området runt Västra Frölunda/Tynnered och på Hisingen. Ett mindre antal individer som förekommer i öppna polisiära system återfinns också i Göteborgs kranskommuner, till exempel i Kungälv.

De brott som begås av, eller kan kopplas till, släktbaserade kriminella nätverk påträffas runt om i hela Göteborg och i flera kranskommuner. I såväl Polisens underlag som i intervjuer med stadens medarbetare är det emellertid tydligt att vissa brottstyper har en tydlig koncentration till de områden där många ur släkterna bor, det vill säga stadens socioekonomiskt utsatta områden. Det gäller till exempel narkotikaförsäljning på gatunivå, utpressning samt olika former av otillåten påverkan.

Att många familjer inom släkterna är bosatta i samma områden kan gynna brottsligheten på flera sätt. Att bo i samma område underlättar till exempel för att vid händelser snabbt kunna mobilisera många familjemedlemmar. Social kontroll över ett område är också en viktig förutsättning för möjligheterna att skrämja lokalsamhället till tystnad samt att kunna utöva hedersrelaterat våld och förtryck.

Att ha en plats i besittning, till exempel ett torg eller en lokal, är ett sätt för de kriminella nätverken att manifestera sin kontroll över området. Fysisk närvaro på strategiskt belägna platser ger också en möjlighet att rekrytera barn och ungdomar.

3.3 Vålds- och skrämsekapital som påverkar

Vissa kriminella släkt nätverk har mindre kluster som är mycket våldsamma och som skapar stor rädsla i sin omgivning. Dessa nätverk innehar därmed det som brukar kallas skrämsekapital. Även om inte hela nätverket utför våldshandlingar så kan

skrämselkapitalet användas av hela det kriminella nätverket. Skrämselkapitalet är också ett verktyg för de släktbaserade kriminella nätverk som bedriver systematisk utpressningsverksamhet.

Vålds- och skrämselkapitalet har stor påverkan på lokalbefolkningen i de områden där de släktbaserade kriminella nätverken bor och verkar. Rädslan ger upphov till tystnadskultur som underlättar och möjliggör kriminalitet, vilket beskrivs i ett flertal rapporter.¹³

De släktbaserade kriminella nätverken har även en mycket stor påverkan på stadens personal. I intervjuer med medarbetare inom Göteborgs Stad blir rädslan för de släktbaserade kriminella nätverken tydlig. Liksom i andra rapporteringar som beskriver hur medarbetare påverkas av kriminella¹⁴, berättas om hur medarbetare anpassar sitt beteende genom att underlåta att sätta gränser mot personer ur de släktbaserade kriminella nätverken. Många uttrycker en frustration över att dessa personer, såväl vuxna som barn till kriminella, på så sätt åtnjuter andra regler än övriga boende i området. Det handlar inte bara om att personalen låter bli att göra polisanmälningar eller orosanmälningar till socialtjänsten utan även om att personal inte vågar vara gränssättande mot normbrytande beteenden såsom våld, hot, skadegörelse och nedskräpning. I intervjuer med medarbetare inom staden framkommer en mängd berättelser om hur personer, även barn, ur de släktbaserade kriminella nätverken ”tar över” offentliga miljöer och platser inom de kommunala verksamheterna. Personalen förmår inte att hantera situationen och tvingas att antingen acceptera att verksamhetens ordningsregler bryts eller fatta beslut om att begränsa verksamheten. Eftersom händelserna sällan rapporteras till polisen eller socialtjänsten blir samhällets ordinarie insatser för exempelvis normbrytande beteende hos ungdomar inte aktualiserade.

Det är framförallt verksamheter i lokalsamhället som påverkas av personalens rädsla såsom fritidsgårdar, bibliotek, idrottsanläggningar och öppna mötesplatser. Men även inom socialtjänsten är det svårt att fördela ärenden med koppling till kriminella släktnätverk eftersom en stor del av personalen känner obehag inför att handlägga de ärendena. För vissa förvaltningar som har verksamheter över hela staden kan det vara svårt att få personal att arbeta i områden där det finns släktbaserade kriminella nätverk som är utåtagerande mot personalen.

I intervjuer med medarbetare inom Göteborgs Stad påtalas svårigheter att hantera information om kriminalitet som kan kopplas till en person som är anställd i staden. I de fallen handlar det inte i första hand om rädsla, utan snarare en osäkerhet kring vad som är möjligt och lämpligt att göra om man får information om att en anställd kan ha kopplingar till kriminalitet. Informationen är sällan bekräftad utan kan bestå av rykten eller anspelningar. Risker som påtalas handlar dels om att det kan finnas anställda inom barn- och ungdomsverksamheter som kan ha kopplingar till kriminalitet, dels om risker att personer med kopplingar till kriminalitet innehar funktioner med tillgång till känslig information. På samma sätt lyfts risker kring samverkan med civilsamhället. Även där upplevs det som svårt hantera information där det finns misstanke om att en

¹³ se tex. Brottsförebyggande rådet (2019), Polismyndigheten (2021).

¹⁴ se tex. Ekström (2021) samt *Göteborgs Stads handlingsplan för att motverka tystnadskultur 2022–2025*.

person eller förening har koppling till kriminalitet. Problemområdet är komplext och utmanar viktiga principer som värnar om arbetsrätt, sekretess, likabehandling och hantering av personuppgifter.

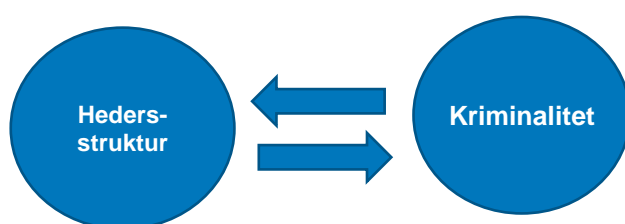
3.4 Hedersrelaterat våld och förtryck

I detta kapitel beskrivs hedersstrukturer med koppling till de släktbaserade kriminella nätverken. För en mer allmän och omfattande beskrivning av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i Göteborg hänvisas till *Göteborgs Stads plan mot hedersrelaterat våld och förtryck* samt kunskapsunderlaget till samma plan som beskriver omfattning och utbredningen av det hedersrelaterade förtrycket baserat på bland annat enkätundersökningar.

Som nämndes i kap 3.1 omfattas släktnätverkens kriminalitet även av brott med hedersmotiv, såsom våldsbrott, olaga hot och äktenskapstvång. Inom ramen för hedersstrukturer begås även handlingar som inte är brott i juridisk mening men som innebär övergrepp på individers rättigheter och begränsningar av individers friheter. Starka hedersnormer kan också tvinga personer att begå brott om släkten uppmanar till det.

Polisen beskriver det som att alla personer i de brottsaktiva delarna av släkterna måste ta hänsyn till hedersnormerna oavsett vilken brottstyp man är aktiv med. Vidare måste även individer som inte tillhör släkterna, men som interagerar med dessa, aktivt anpassa och förhålla sig till släkternas hedersnormer. Detta bekräftas även i intervjuer med stadens medarbetare.

Den starka hedersstrukturen är kanske det som allra mest skiljer ut släktbaserade kriminella nätverk från andra typer av kriminella grupperingar. Det faktum att hedersnormerna och kriminaliteten möjliggör och förstärker varandra är också en viktig anledning till att de släktbaserade kriminella nätverken är svåra att motverka.

Kriminaliteten förstärker förmågan att upprätthålla hedersstrukturen i de släktbaserade kriminella nätverken

Som beskrivits i kap 3.3 upprätthåller vissa släktnätverk ett skrämsekapital genom att visa upp sin våldskapacitet. Skrämsekapitalet används för att utöva makt och påverka omgivningen men också för att kontrollera familjemedlemmar internt. Medarbetare inom staden som kommer i kontakt med hedersärenden inom socialtjänsten beskriver att det bedöms vara särskilt riskfyllt för familjemedlemmar ur släktbaserade kriminella nätverk att utmana hedersnormerna. Det är ovanligt att socialtjänsten ens kommer i kontakt med individer från dessa släkter som utmanat hedersnormerna och i de fåtal fall som detta skett, har risken för våld bedömts vara särskilt hög. Släktnätverkens

kriminalitet, och skrämselkapitalet som kommer med den, hindrar familjemedlemmar att utmana hedersnormerna.

Hedersstrukturen i de släktbaserade kriminella nätverken förstärker förmågan att upprätthålla kriminaliteten

Som beskrivits ovan syftar hedersstrukturer till att reproducera släkten genom att individer förväntas gifta sig och skaffa barn med andra släkt- eller klanmedlemmar. Barnen fostras ofta in i kriminalitet och reproducerar nätverken. I intervjuer berättas om exempel om när pojkar, när de kommit upp i tonåren, har fått följa med sina fäder på släktnätverkets olika förehavanden för att ”läras upp”.

Hederstrukturen bidrar till att göra det särskilt svårt att nå dessa pojkar med insatser för att förhindra kriminalitet, till exempel insatser från socialtjänsten. Det är inte möjligt att få en överblick över vilka insatser dessa familjer får eftersom sådana kartläggningar inte görs inom socialtjänsten. I intervjuer med socialförvaltningarna framkommer dock att flera av barnen från de släktbaserade kriminella nätverken har varit föremål för utredningar och insatser, såväl frivilliga insatser som tvångsinsatser. De personer som intervjuats inom socialförvaltningarna gör dock bedömningen att insatserna oftast har haft låg effekt för att förhindra framtida kriminalitet. Det finns begränsad tillgång till information om flickorna som växer upp i släktbaserade kriminella nätverk.

Hedersstrukturen stärker även kriminaliteten genom att det skapas en stark lojalitet inom gruppen. Hedersnormerna hjälper nätverken att vara slutna och förhindrar att information läcker ut. Polisen beskriver hedersstrukturen som en ”nyckelfaktor” för släktnätverkens möjligheter att skapa hållbara kriminella strukturer.

3.5 Medling och sedvanerätt

Även om de brottsliga aktiviteterna orsakar störst problem för samhället finns även andra problematiska aktiviteter som kan kopplas till de släktbaserade kriminella nätverken. Som nämnts tidigare kan parallella samhällsstrukturer även innebära aktiviteter som inte är brott i juridisk mening men som på olika sätt utmanar samhällssystemen och de demokratiska strukturerna. Ett exempel på det är medling och sedvanerätt som ofta används vid konflikter inom och mellan familjerna. Dessa konflikter kan ibland vara kopplade till kriminella förehavanden men det finns också uppgifter om att medling använts även vid andra typer av konflikter, till exempel vid konflikter kopplade till att individer utmanat hedersnormerna. Det förekommer exempelvis berättelser om att medling använts vid vårdnadstvister där släktmedlemmar i ledande positioner, som i de allra flesta fallen är män med starkt patriarkala normer, beslutat om hur barn ska bo efter en separation. Det händer även att personer ur de släktbaserade kriminella nätverken anlitas för att lösa konflikter i andra släktbaserade kriminella miljöer.

3.6 Farhågor inför framtiden

De släktbaserade kriminella nätverken reproduceras och utökas genom att nya generationer fostras in i ett normsystem som, förutom hedersbrott, även underlättar

och förstärker utövandet av andra typer av våldsbrott, narkotikabrott, vapenbrott och ekonomisk brottslighet. Polisen förutspår att de befintliga släktbaserade kriminella nätverken i Göteborg med kranskommuner kommer att kunna fortsätta öka sin kriminella kapacitet kumulativt och kontinuerligt under de kommande åren.¹⁵

Därutöver har Polisregion Väst identifierat relativt nya, släktbaserade kriminella nätverk som idag bor i mindre västsvenska orter. Det handlar om kriminella släktnätverk med ursprung i Syrien som enligt Polisen liknar de turkisk-libanesiska kriminella släktnätverken. Just nu är nätverken mindre till antalet men har enligt Polisen god potential att öka sin numerär och sin kriminella kapacitet på lång sikt. Polisen varnar för konflikter mellan nätverken eftersom de är intresserade av samma typ av kriminella marknadsandelar. Det handlar särskilt om ekonomisk företagsbrottslighet där man kan se att de syriska släktbaserade kriminella nätverken vill utöka sina kriminella marknadsandelar framöver, både geografiskt och branschmässigt. Ett annat tänkbart scenario är att de syriska och de turkisk-libanesiska släktnätverken inleder samarbeten.

Sedan hösten 2021 har situationen eskalerat och förvärrats i de socialt utsatta områdena i nordöstra Göteborg. Medarbetare från vissa kommunala verksamheter beskriver en svår situation där ett släktbaserat kriminellt nätverk har så stor påverkan att det ibland kan vara svårt att bedriva ordinarie verksamhet. Orsakerna anges vara flera händelser som sammanfallit under det senaste året, såsom en omfattande desinformationskampanj mot socialtjänsten avseende Lagen om vård av unga, LVU, samt resultatet av en rad konflikter mellan boende i området. Det verkar också förekommit en alltmer aktiv och aggressiv rekrytering av ungdomar i området. De förvaltningar och bolag som har huvuddelen av verksamheterna i området samverkar kring insatser för att vända den negativa utvecklingen.

¹⁵ Polismyndigheten (2022)

4 Fokusområden för fortsatt arbete

Insatser för att motverka släktbaserade kriminella nätverk och parallella samhällsstrukturer behöver genomföras utifrån flera perspektiv och bedrivs på flera nivåer. Åtgärder behöver i första hand riktas mot de kriminella nätverken, för att begränsa deras förmåga att begå brott och att påverka lokalsamhället. Det är också viktigt att rikta insatser mot stadens invånare för att ge stöd och stärka motståndskraften mot de kriminella nätverkens påverkan. Slutligen är det även viktigt att rikta insatser mot stadens medarbetare för att rusta dem att kunna stå emot påverkan. Både invånare och medarbetare är offer för den påverkan som kommer från de släktbaserade kriminella nätverken. Som framkommer av lägesbilden finns risk att såväl invånare som medarbetare anpassar sitt beteende och på så sätt riskerar att skapa större utrymme för dessa nätverk att bedriva sina brottsliga aktiviteter.

Utifrån vad som framkommit i lägesbilden föreslås nedanstående områden för eventuell fortsatt utredning om insatser och åtgärder. Inom flera av dessa områden återfinns insatser i flera av de styrande dokument inom trygghetsområdet som nyligen behandlats eller snart kommer att behandlas av kommunstyrelsen. Exempel på sådana kopplingar till andra uppdrag beskrivs i kap 4.1 – 4.3.

Insatser för stadens invånare i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan (befolkningsperspektivet).

- Prioritera arbetet i särskilt utsatta områden.
- Säkerställa satsningar mot hedersrelaterat våld och förtryck på generell preventionsnivå.
- Utöka möjligheterna till kvalitativa möten mellan medborgare och offentliga verksamheter.
- Satsningar för att skydda barn och unga från att rekryteras till kriminalitet.

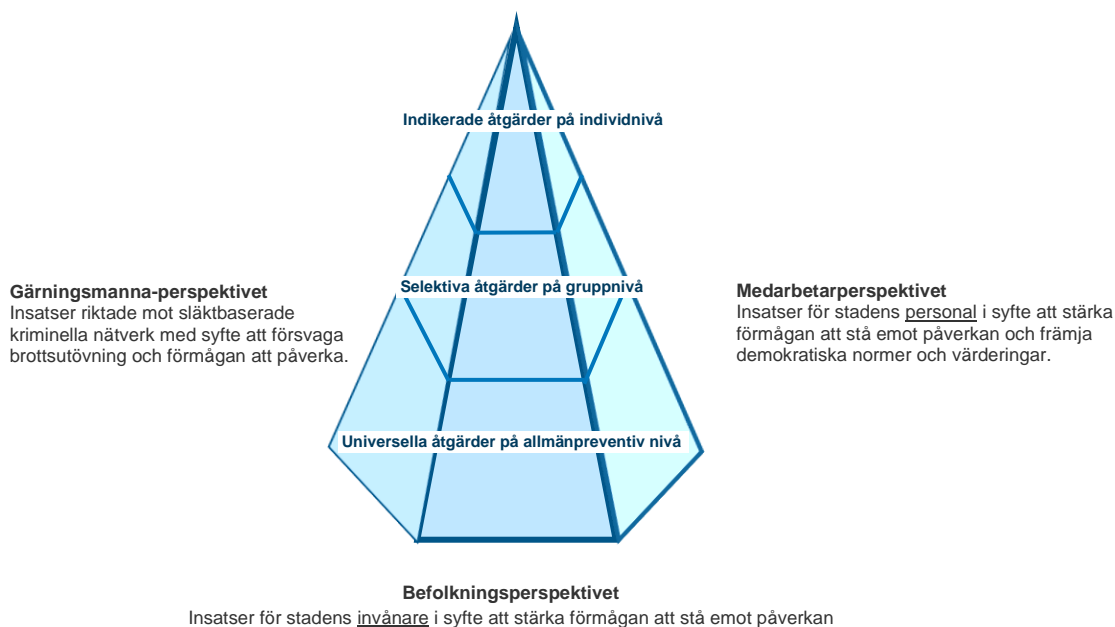
Insatser riktade mot stadens personal i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan och främja demokratiska normer och värderingar (medarbetarperspektivet).

- Kunskapshöjande insatser.
- Utarbeta metoder och verktyg för att vara gränssättande mot kriminalitet och normbrytande beteende.
- Se över om det behövs ytterligare stöd till chefer för att hantera information om att anställda kan ha koppling till organiserad brottslighet.
- Förstärka stöd och skydd vid otillåten påverkan.
- Se över möjligheter att ge ytterligare stöttning vid samverkan med civilsamhället.

Insatser riktade mot släktbaserade kriminella nätverk med syfte att försvaga brottsutövning och förmågan att påverka (gärningsmannaperspektivet).

- Prioritera arbetet mot relevanta brott.
- Se över vilka möjligheter socialtjänsten har att ge stöd till barn som växer upp inom kriminella nätverk.

- Se över om avhoppbarverksamheten behöver utvecklas för att kunna ge stöd till personer ur släktbaserade kriminella nätverk.
- Se över om samverkan med myndigheter och andra kommuner behöver förstärkas.
- Se över om samverkan mellan verksamheterna i lokalsamhället behöver förstärkas.

4.1 Insatser för stadens invånare i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan

Prioritera arbetet i särskilt utsatta områden.

De släktbaserade kriminella nätverken är geografiskt koncentrerade till de bostadsområden som Polismyndigheten pekat ut som särskilt utsatta områden. Även om den brottsliga aktiviteten förekommer över hela staden är det i de särskilt utsatta områdena som påverkan är störst. Förutom att de släktbaserade kriminella nätverken till stor del bor i dessa områden präglas befolkningsstrukturen i dessa områden av faktorer som leder till en känsla av utanförskap, såsom till exempel hög arbetslöshet. Personer som upplever att de har sämre tillgång till de etablerade samhällsfunktionerna och som har bristande tillgång till samhällsinformation på grund av låg språkkunskap, är mer benägna att stödja och använda sig av alternativa samhällsfunktioner.¹⁶ Om samhällets ordinarie samhällssystem inte upplevs som tillgängliga för invånarna, gynnas de parallella samhällssystemen. Vid en eventuell prioritering av insatser inom de fokusområden som pekas ut nedan, bör insatser i särskilt utsatta områden därför prioriteras.

¹⁶ Se tex. Brå (2018)

Säkerställa satsningar mot hedersrelaterat våld och förtryck på generell preventionsnivå.

Barn som växer upp i släktbaserade kriminella nätverk behöver, liksom alla barn som växer upp i hederkontext, få information om sina rättigheter. Det finns flera goda exempel på insatser som genomförs i staden på allmänpreventiv nivå för att belysa problematiken kring hedersnormer. Till exempel genomförs temaveckor enligt konceptet ”Kärleken är fri” på några skolor varje år. I *Göteborgs Stads plan mot hedersrelaterat våld och förtryck* återfinns förslag till insatser som syftar till att informera unga om deras rättigheter. Bland annat föreslås insatser som innebär utökade värdegrundsdialoger, dels med barn och unga, dels med vårdnadshavare. Dialogerna föreslås ske spontant i möte med barn och unga samt i strukturerad form införlivad i undervisning och andra aktiviteter. Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är det särskilt viktigt att sådana insatser genomförs i betydande omfattning.

Ytterligare en insats på generell nivå som bland annat lyfts av experter på hedersrelaterat våld och förtryck¹⁷, är vikten av att fler barn går på förskola. Detta anses även ha andra positiva effekter på samhället och för individen. I förslaget till *Göteborgs Stads handlingsplan för att inga områden ska vara utsatta 2025* pekas på insatser för att andelen barn i förskolan i utsatta områden ska öka. Insatsen är viktig även utifrån vad som framkommit i denna lägesbild.

Utöka möjligheterna till kvalitativa möten mellan medborgare och offentliga verksamheter.

För att motverka parallella samhällsstrukturer är det viktigt att de offentliga verksamheterna synliggör och manifesterar demokratiska värderingar och nolltolerans mot kriminalitet. I förslaget till *Göteborgs Stads handlingsplan för att inga områden ska vara utsatta 2025* pekas på insatser för att öka inflytande, delaktighet och tillit. Insatserna syftar till att ”relationerna och stadens representation i utsatta områden utvecklas”. Samma typ av inriktning återfinns även i *Göteborgs Stads program för en jämlik stad*. Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är det viktigt att sådana insatser genomförs i betydande omfattning.

Satsningar för att skydda barn och unga från att rekryteras till kriminalitet.

Som beskrivits i lägesbilden bedriver de släktbaserade kriminella nätverken en aktiv rekrytering av ungdomar. I stadsledningskontorets *Rapport om socialtjänstens och skolans arbete med unga i eller i riskzon för gängkriminalitet*¹⁸ som nyligen presenterades för kommunstyrelsen finns en redogörelse av de svårigheter och upplevda brister som har identifierats i stadens arbete med att förhindra rekrytering till kriminalitet. Rapporten presenterar också förslag till möjliga åtgärder. Utifrån perspektivet i denna lägesbild är det viktigt att fortsätta utveckla arbetet i enlighet med rapporten.

I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats för att förbättra metodstödet och säkerställa att strukturerade risk- och behovsbedömningsmetoder

¹⁷ Till exempel intervju med Devin Rexvid.

¹⁸ Stadsledningskontoret (2022)

används inom SSPF, sociala insatsgrupper (SIG) och avhopparverksamhet. Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är det en viktig insats.

I förslaget till *Göteborgs Stads handlingsplan för att inga områden ska vara utsatta 2025* föreslås en insats som innebär att utöka timplanen i de utsatta områdenas samtliga kommunala mellan- och högstadieskolor. Förutom att ge barnen och ungdomarna ökade möjligheter till undervisning, ger förslaget också möjlighet till förlängd omsorg för barn som inte är berättigade till fritidshem. Som denna och flera andra lägesbilder beskriver riskerar barn som befinner sig i den offentliga miljön, till exempel på torget, efter skoltid att rekryteras till kriminalitet. Utifrån perspektivet i denna lägesbild är denna insats därför särskilt viktig.

4.2 Insatser för stadens personal i syfte att stärka förmågan att stå emot påverkan och främja demokratiska normer och värderingar.

Kunskapshöjande insatser

För att rusta personalen att stå emot påverkan från kriminella behövs bland annat kunskapshöjande insatser. Dels behövs kunskap om hot, våld och otillåten påverkan, dels om organiserad brottslighet och risker att påverkas. Det efterfrågas också utökade dialoger kring hur tjänstemannarollen kan stärkas för att det ska bli tydligare för medarbetare i Göteborgs Stad hur de ska agera i olika svåra situationer. Under våren 2022 pågår pilotutbildningar om organiserad brottslighet för utvalda och relevanta personalgrupper i staden inom ramen för ett uppdrag från kommunstyrelsen till stadsledningskontoret (KS 2021-05-05 § 363, punkt 1, dnr 0794/21). Bland annat genomförs gemensamma utbildningsinsatser för personal inom Bostadsbolaget, grundskoleförvaltningen och socialförvaltning Nordost som syftar till att rusta medarbetare med kunskap om mekanismer och strukturer inom organiserad brottslighet. Målet är att all personal ska vara tydliga bärare av demokrati i mötet med stadens invånare. Utbildningsinsatserna ska utvärderas och utgöra underlag för bedömning om behovet av mer omfattande utbildningsinsatser.

Även i *Göteborgs Stads handlingsplan för att motverka tystnadskultur 2022–2025* föreslås utbildningsinsatser om otillåten påverkan samt att öka kunskapen om kriminalitet och organiserad brottslighet hos stadens medarbetare. Att öka kunskapen är även ett målområde i förslaget till *Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026*.

I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats för att höja det kunskapsbaserade arbetet inom förvaltningar och bolag genom att identifiera de egna verktygen utifrån en metodmatris.

Utarbeta metoder och verktyg för att vara gränssättande mot kriminalitet och normbrytande beteende

I lägesbilden framkommer att personal kan uppleva det som svårt att vara gränssättande mot kriminalitet och normbrytande beteende på grund av risk för

repressalier från de kriminella nätverken. Att personalen markerar gränser är inte bara en viktig signal mot de kriminella strukturerna utan även mot övriga befolkningen i lokalsamhället.

Inom AB Framtiden pågår ett utvecklingsarbete som syftar till att ge sådant stöd till personalen. Liknande satsningar för relevanta personalgrupper är viktigt utifrån det som framkommer i lägesbilden.

Se över om det behövs ytterligare stöd till chefer för att hantera information om att anställda har koppling till organiserad brottslighet.

I lägesbilden framkommer att det upplevs som svårt att hantera information om att anställda kan ha koppling till kriminella nätverk. Informationen är sällan bekräftad utan består ofta av rykten och anspelningar. Problemområdet är komplext och utmanar viktiga principer som värnar om arbetsrätt, sekretess och hantering av personuppgifter. Eftersom problemet återkommer i många intervjuer kan det ändå finnas anledning att titta närmare på om chefer i Göteborgs Stad har de verktyg de behöver för att hantera information om att anställda kan ha koppling till organiserad brottslighet. Södertälje kommun har erfarenhet av detta och har under de senaste åren arbetat för att motverka sådana problem.

I förslaget till *Göteborgs Stads handlingsplan för att motverka tystnadskultur 2022–2025* diskuteras möjliga utvecklingsområden inom stadens rekryteringsprocess för att förhindra att personer med koppling till kriminella nätverk anställs. Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är detta viktiga insatser.

Förstärka stöd och skydd vid otillåten påverkan

I *Göteborgs Stads handlingsplan för att motverka tystnadskultur 2022–2025* föreslås en rad insatser för att förstärka stöd och skydd vid otillåten påverkan. Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är detta särskilt viktiga insatser.

Se över möjligheter att ge ytterligare stöttning vid samverkan med civilsamhället

I lägesbilden lyfts problematiken kring hantering av information där det finns misstanke om att en person eller en förening som staden samverkar med har koppling till kriminalitet. I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats för att stärka kunskapen samt utveckla metodstöd och rutiner för att säkerställa att staden betalar ut bidrag till seriösa föreningar och organisationer.

4.3 Insatser riktade mot släktbaserade kriminella nätverk med syfte att försvaga brottsutövning och förmågan att påverka.

Prioritera och utveckla arbetet mot relevanta brott

Lägesbilden pekar ut några olika brottstyper som de släktbaserade kriminella nätverken begår. Välfärdsbrott innebär brott som begås mot välfärdssystemen och

andra skattefinansierade eller skattesubventionerade system, såsom till exempel bidragsbrott och bedrägerier. I en kommunal kontext gäller detta främst fusk med ekonomiskt bistånd (försörjningsstöd), personlig assistans, hemtjänst och föreningsbidrag. Kommunstyrelsen har uppdragit åt stadsledningskontoret att föreslå åtgärder för att *samordna och stärka samverkan inom staden för att motverka välfärdsbrott som exempelvis assistansfusk, fusk vid utbetalningar av ekonomiskt bistånd, nödbistånd och andra sociala bidrag* (diariernr. 0123/22).

Fusk med folkbokföring används som ett brottsverktyg inom den organiserade brottsligheten, bland annat för att genomföra brott mot välfärdssystemen. Göteborgs Stad deltar sedan slutet av 2020 i ett regeringsuppdrag som drivs av Skatteverket kopplat till folkbokföring och välfärdsbrott. Staden deltar genom representanter från Störningsjouren i Göteborg AB, stadsbyggnadskontoret och stadsledningskontoret. Inom ramen för projektet har bland annat ett pilotprojekt skapats i samarbete med Polisen, Försäkringskassan och socialförvaltning Nordost.

Narkotikabrott är en inkomstkälla för släktbaserade kriminella nätverk. I *Göteborgs Stads trygghetskapande och brottsförebyggande program 2022–2026* föreslås insatser för att ”utveckla och stärka det långsiktiga och systematiska vålds- och drogförebyggande arbetet”.

Utifrån vad som framkommit i denna lägesbild är det viktigt att Göteborgs Stad arbetar för att motverka välfärdsbrott och narkotikabrott.

Se över vilka möjligheter socialtjänsten har att ge stöd till barn som växer upp inom kriminella nätverk.

I *Göteborgs Stads handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck* har beslutats om en insats som innebär att ”utreda möjligheten att säkerställa tillgången till lämpligt skyddat boende”. Vidare beskrivs i planen att det finns behov av att se över om tillgången till skyddade boendeplatser motsvarar behoven hos personer utsatta för hedersrelaterat våld. Det gäller bland annat att säkerhetsnivån i boendet ska motsvara den bedömda risken för individen.

I lägesbilden bedöms det vara en särskilt hög hotbild kring hedersärenden som kan kopplas till släktbaserade kriminella nätverk. Utifrån den bakgrunden är detta en viktig insats.

Se över om avhopperverksamheten behöver utvecklas för att kunna ge stöd till personer ur släktbaserade kriminella nätverk.

I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats för att förbättra metodstödet och säkerställa att strukturerade risk- och behovsbedömningsmetoder används inom SSPF, sociala insatsgrupper (SIG) och avhopperverksamhet.

Genom stadens samlade avhopperverksamhet (SAV) erbjuds individer möjlighet att ta sig ur en kriminell livsstil. Insatserna som erbjuds syftar till att hjälpa individen att bryta med sitt kriminella beteende och skapa ett nytt socialt umgänge. Det är inte svårt att föreställa sig vilka svårigheter som kan uppstå när man dessutom tvingas bryta med sin familj och utmana hedersnormer.

Även om majoriteten av de klienter som kommer att komma i kontakt med SAV inte kommer att tillhöra kategorin släktbaserade kriminella nätverk är det viktigt att säkerställa att kunskap kring klan- och hedersnormer finns inom dessa verksamheter samt att det finns insatser som är anpassade till den målgruppen.

Se över om samverkan med myndigheter och andra kommuner behöver förstärkas.

Göteborgs Stad har en god samverkan med andra myndigheter i arbetet mot organiserad brottslighet. Ett exempel på det är det myndighetsgemensamma nätverket *Kunskapscentrum mot organiserad brottslighet* som stadsledningskontoret är sammankallande för. Eftersom de flesta experter inom det brottsförebyggande området pekar ut samverkan som en av nyckelfaktorerna för att nå god effekt¹⁹ är det viktigt att sådan samverkan löpande utvecklas och förstärks.

I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats som syftar till att samtliga berörda förvaltningar och bolag deltar i myndighetsgemensamma insatser mot organiserad brottslighet, det arbete som också går under namnet ”osund konkurrens”.

Det är också viktigt att utbyta erfarenheter med andra kommuner, såväl nationellt som internationellt. Södertälje kommun har arbetat effektivt för att motverka släktbaserade kriminella nätverk. Utanför Sverige är det framför allt i Tyskland som kunskapen om släktbaserade kriminella nätverk är stor och som skulle kunna vara till nytta i svensk kontext. Den tyska polisen har i några områden inlett samarbete med kommuner och frivilligorganisationer kring avhopparverksamhet. På en konferens om släktbaserade kriminella nätverk som anordnades i Stockholm i november 2021 av Polismyndighetens nationella operativa avdelning, NOA, presenterades en modell för avhopparverksamhet som anpassats till släktbaserade kriminella nätverk.²⁰

Se över om samverkan mellan verksamheterna i lokalsamhället behöver förstärkas.

I arbetet med denna lägesbild har medarbetare lyft fram vikten av en fungerande samverkan på lokal nivå i det brottsförebyggande arbetet. Utifrån vad som framkommit i lägesbildens är det viktigt att det finns en upparbetad lokal samverkan i varje särskilt utsatt område. I *Göteborgs Stads handlingsplan för att stoppa nyrekrytering, gängkriminalitet och utvecklingen av parallella samhällen, 2022-2025* föreslås en insats som syftar till att stärka samordningen av det brottsförebyggande arbetet centralt och lokalt. Utifrån arbetet för att motverka släktbaserade kriminella nätverk är det en viktig insats. I *Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026* föreslås insatser för att utveckla samverkan på såväl lokal som central nivå inom staden samt med externa parter.

¹⁹ Se tex. Brottsförebyggande rådet (2020)

²⁰ Mer information finns på <https://www.kurvekriegen.nrw.de/>

5 Referenser

Brinkemo (2014, 2020). *Mellan klan och stat: somalier i Sverige*. Stockholm: Timbro.

Brinkemo och Lundberg (2018). *Klanen: Individ, klan och samhälle från antikens Grekland till dagens Sverige*. Stockholm: Timbro.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden*. Rapport 2018:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Tystnadskulturer. En studie om tystnad mot rättsväsendet*. Rapport 2019:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020). *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Ekström (2021) *Finns det en tystnadskultur i Göteborgs Stad?* Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, Diariennr.1060/21.

Justitiedepartementet (2020) *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Brottsförebyggande rådet*. Diariennr. Ju2020/04577 (delvis), Ju2020/01660.

Polismyndigheten (2021), *Lägesbild över i utsatta områden*. Polismyndigheten, Polisregion Väst. Diariennr. A028.504/2021.

Polismyndigheten (2022), *PM-Sammanfattning släktbaserade kriminella nätverk*, Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, Diariennr. 0795/21.

Stadsledningskontoret (2020), *Hederskultur, våldsbejakande islamistisk extremism och gängkriminalitet. En studie av samband*. Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, Diariennr. 0999/20.

Stadsledningskontoret (2022) *Rapport om socialtjänstens och skolans arbete med unga i eller i riskzon för gängkriminalitet*. Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, Diariennr.1062/21.

Weiner (2015), *Klanvälde: från stamsamhälle till rättsstat*. Ludvika: Dualis förlag

Weiner (2018) ”Det legala systemet skapar individer”, ur Brinkemo och Lundberg *Klanen: Individ, klan och samhälle från antikens Grekland till dagens Sverige*. Stockholm: Timbro.

Övriga källor

Ekots lördagsintervju, Sveriges Radio. *Klarar polisen gängkriminaliteten, Mats Löfving?*, 5 september 2020.

Intervju med Devin Rexvid den 25 januari 2022.

Webbsida för Kurve Kriegen: <https://www.kurvekriegen.nrw.de/>, senast besökt 2022-04-06